

6. Дідняк А. В. На шляху до сталого розвитку: амбіції агробізнесу щодо впровадження сільськогосподарських практик. Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 23-25 жовтня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ 2024. С 22-25. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18914>.

Вячеслав КУРЕПН

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри методики професійного навчання

Дар'я ЛОТАРСВА

здобувачка вищої освіти,

Миколаївський національний аграрний університет,

м. Миколаїв, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Найважливіший фактор економічного зростання будь якої країни є його населення, основа та суб'єкт суспільного виробництва. З ним пов'язані всі аспекти економічної діяльності суспільства. Виступаючи насамперед в ролі фактора економічного зростання населення є джерелом формування сукупної робочої сили. Постійний рух, зміни, вдосконалення, це стан в якому перебуває населення [1, с. 45]. Демографічне відтворення забезпечує безперервне відновлення поколінь людей. Шлях до відновлення залежить від міграційного та природного руху, ми маємо на увазі в першу чергу його працездатної частини. Наголошуємо, динаміку трудових ресурсів визначають народжуваність, смертність, міграційні процеси. Ці фактори змінюють чисельність населення у працездатному віці.

Сучасні умови сьогодення України значною мірою визначають інтенсивність демографічного розвитку окремих територій та регіонів нашої держави, також впливають міграційні процеси. Міграція населення виступає в даному випадку важливим фактором формування чисельності та складу її мешканців. Це пов'язано з великими масштабами і високої інтенсивністю міграційного руху внутрішн країни з південних та східних регіонів у бік західних регіонів.

Довоєнний період характеризується незначним збільшенням природного приросту населення республіки. Частка працездатного населення штучно збільшувалася за рахунок міграційних процесів. Але природний приріст у поповненні чисельності населення за умов суверенізації є основним. Він повинен переважати міграційні процеси.

Протягом кількох останніх років довоєнного періоду інтенсивні міграційні процеси дещо змінили структуру населення за її національним складом. Він став більш різноманітним [2, с. 23]. Але ж корінне населення звичайно, має більш високі, особливо в сільській місцевості, показники народжуваності, розмір сімей, кількість дітей у них. Ця ситуація зумовлює невідповідності інтенсивності здійснення демографічних процесів об'єктивним потребам економічного розвитку, виявляє невідповідності між рівнем економічного та соціально-демографічного розвитку країни.

Зазначені протиріччя вирішуються критеріями збігу цілей демографічної політики з іншими елементами соціально-економічної стратегії розвитку держави. Разом вони повинні бути спрямовані на якісне вдосконалення всіх форм життєдіяльності населення [3, с. 73]. Економічне зростання має розглядатися не як мета, це засіб захисту життєвих можливостей поколінь сьогодення та майбутніх часів, в умовах, що забезпечують стійкий їх розвиток життєдіяльності та підвищення добробуту.

У різні періоди розвитку нашої держави міграційний рух населення протягом кількох

десятиліть суттєво змінювався та мав певні тенденції. У 90-х роках важливим джерелом зростання населення республіки був природний приріст, додатковим міграційний. З розширенням європейських процесів та відкриттям кордонів країна почала втрачати населення. Міграційна активність жителів України різко зросла, еміграція стала загрозою розвитку вітчизняних економічних процесів. У цей час, вперше за роки самостійності, було зафіксовано скорочення чисельності населення країни.

Аналіз стану розвитку міграційних процесів періоду 90-х та 2000-х показує значне посилення міграційних пересувань, як внутрішньокраїнних, так і міграції населення за межі країни. Відмічаємо, міграційний відтік населення за межі країни того часу значно перевищив потік внутрішньопереміщених осіб. Основну частку емігрантів становили особи працездатного віку.

Статистичні дані того часу дозволяють зробити певні висновки. Зміни, що відбулися за період переходу до ринкових відносин, у політичній, економічній та соціальній сферах суспільного життя країни, пов'язані з реформами, які загострили проблему міграції населення.

Того часу Україна мала низькі стартові економічні умови в порівнянні з іншими країнами при розпаді союзу, маємо на увазі стани Європейського Союзу, які мають великий економічний потенціал. Широка сфера застосування праці цих країнах залучає великі маси робочої сили ззовні, зокрема з України [4, с. 335].

Добавимо до проблем того часу ще трансформаційний період широкого розвитку внутрішніх міграційних процесів. Природний процес стимулювання відтоку населення з деяких регіонів нашої держави обумовлений вузькістю сфери застосування праці. Це значні міграційні втрати для окремих територій та притік працюючого населення у більш економічно розвинені райони України.

Переважаючою формою регіонального переміщення населення є міграція населення із сільських районів до міст. У той самий час виникає криза чисельності населення міст, у тому числі селищ міського типу та великих сіл, особливо з місцями концентрації промисловості. Зупинка великих і середніх підприємств, скорочення обсягів громадського виробництва, фінансування соціальної сфери провокує процес відтоку роботоздатного населення в інші місця. Внутрішня міграція в основному властива корінному населенню, яке прямує до столиці, сподіваючись, що тут легше знайти сферу застосування своєї праці. Сільська місцевість країни втрачає наймолодшу, активну та освічену частину населення [5, с. 348], змінюється її соціальна та професійно-кваліфікаційна структура.

Аналіз ситуації довоєнного періоду країни в галузі міграційного руху населення дозволяє констатувати - еміграційний потенціал того часу був не вичерпаний. На перший план тоді виходить економічна еміграція, яка була обумовлена зниженням рівня життя, невизначеністю життєвих перспектив, неефективністю соціального захисту населення.

Еміграційні процеси у минулому (довоєнний період) можна розцінити: по-перше – позитивної сторони, по-друге – негативної сторони. Позитивна сторона, це певне зняття напруги на ринку праці; негативна - вибуття значної частини кваліфікованих працівників. Таке послабив інтелектуальний та професійний потенціал України.

Аналізуючи ситуацію з потоками трудової міграції, визначаємо передумови та перспективи залучення трудових мігрантів в економіку країни. На момент введення воєнного стану в Україні до процесів зовнішньої трудової міграції було залучено приблизно до 20% економічно активного населення (залежно від різних оцінок). Безсумнівно, громадянами, які мігрували до держав ЄС відіграли і позитивну роль в економіці країни. Будучі експортерами робочої сили, вони сприяли зменшенню бідності населення (грошові перекази сім'ям). У передвоєнні роки трудова міграція з України не лише набрала чинності, а й продемонструвала стійкість процесу, навіть на тлі світової економічної кризи.

Уряд країни все ж таки має регулювати трудові потоки. Зараз в Україні війна,

починаючи з лютого 2022 року деяка частка громадян виїхала закордон за ради безпеки. Але серед них була і працездатна частина суспільства (робоча сила). Світова економічна криза на трудову міграцію: скорочення робочих місць, посилення процедур легалізації в країнах прийому, погіршує становище мігрантів. Деякі з них повертаються в Україну. Очевидно, що на мікрорівні повернення мігрантів погіршить матеріальне становище і якість життя їхніх сімей, а на макрорівні - призведе до зростання безробіття та посилить тиск на систему соціального захисту України.

Є ще одна загроза для економіки України. Це неповернення достатньої кількості працездатних громадян після закінчення війни. Вже зараз приблизно до 20% прибуваючих за межами країни громадян не збираються повертатися, їх бажання змінити громадянство. Серед них достатня кількість молоді, майбутнього України. Ще одна проблема, яка може виникнути відразу після скасування воєнного стану - перетин кордону всіх бажаючих з боку України. Вже зараз деякі громадяни відкрито висловлюються про бажання покинути країну після відкриття кордону. Мотивація різна, але бажання прийняти участь у розбудові й відновленні економіки країни у них немає.

Важливо те, що існуюча економічна ситуація в Україні вже зараз стимулює повернення працездатних громадян до України. Розроблені (продовжують розробляти) систему ефективного розвитку, заходів стимулювання інвестицій не тільки держави, національної економіки, але і регіонів країни. Зростання внутрішнього виробництва призведе до деякого зростання зайнятості і в цілому позитивно вплине на соціально-економічний розвиток країни. Зрозуміло, без трудових мігрантів Україна обійтися не зможе. Потрібне оновлення законодавчої бази для урегулювання трудових відношень [6, с. 442].

Отже, як свідчать результати проведеного дослідження, в Україні є реальні передумови та найближчі перспективи системного залучення в економіку, як внутрішніх так і зовнішніх потоків трудових мігрантів. Визнано існування тісного зв'язку між економічним розвитком країни та внутрішньої й зовнішньої міграцією. Факторів, що стимулюють трудову міграцію набагато більше чим факторів, які її обмежують. Тому на цьому етапі можна констатувати, трудова міграція в Україні буде довгостроковою.

Література

1. Іваненко В. С. Створення сучасних та ефективних систем захисту уразливих груп працюючого населення. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення : матеріали науково-практичного круглого столу, присвяченого 76-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 10 грудня 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 45-46. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20213>.

2. Костюк А. С. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. Актуальні проблеми трудових відносин під час воєнного стану : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 27 квітня 2022 року. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 21-24. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11726>.

3. Іваненко В. С. Фактори дотримання кадрової безпеки на підприємствах аграрного профілю // Економіко-правові дискусії : матеріали III міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, м. Кропивницький, 30 квітня 2022 р. Кропивницький : ЛА НАУ, 2022. С. 71-74. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11709>.

4. Курепін В. М. Пріоритети державної політики щодо розвитку трудових відносин в умовах воєнного часу на підприємствах аграрного профілю // Незалежність України: права людини та національна безпека : матеріали Другої міжнародної науково - практичної

конференції, м. Львів, 20 травня 2022 р. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2022. С. 333-336. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11722>.

5. Піндера М. В. Від роботи з молоддю до молодіжної участі в умовах децентралізації. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., (м. Миколаїв, 9 грудня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 346-349. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20107>.

6. Іваненко В. С. Адаптація публічних обговорень в онлайн-режимі за допомогою онлайн-інструментів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лют. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Н. М. Корчак, Л. В. Гонюкової. Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 441-443. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21069>

Вячеслав КУРЕПІН

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри методики професійного навчання

Дмитро МЕЛЬНИЧУК

здобувач вищої освіти,

Миколаївський національний аграрний університет,

м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Економічне зростання та рівень добробуту населення значною мірою залежить від економічного розвитку країни. Є ще один регулятор економічного зростання - демографічний чинник. Він відіграє найважливішу роль, зумовлюючи темпи економічного зростання як країни, так і окремо регіонів. Досвід країн, таких як Індія, Китай, Бразилія, інші країни показує - потужним фактором економічного зростання країни є зростання населення.

Демографічні чинники мають дві тенденції, з одного боку, це спом'янутий економічний розвиток, з іншої - бідність, зниження якості життя населення. Надмірне стрімке зростання чисельності населення здатне збільшити бідність та суттєво впливати на соціально-економічну динаміку, як регіонів, так і країні в цілому.

Економіка залежить від демографічного навантаження та має свої особливості, які впливають на соціальні процеси. Демографічні тенденції, такі як: старіння населення; нерівномірна статеву структура населення, урбанізація активно впливають на соціально-економічну динаміку. Якщо динаміка буде позитивною, можна очкувати зростання чисельності населення, як наслідки - позитивний вплив на соціально-економічний розвиток. Наголошуємо, розвиток можливий за умов грамотної державної економічної політики, при якій збільшується чисельність населення у задіяна виробничій діяльності.

Темпи економічного зростання споріднені з рівнем добробуту населення відіграють найважливішу роль, значною мірою зумовлюючи економічний розвиток країни. Зростання населення є потужним фактором економічного зростання [1, с. 34]. Зауважимо, стан економіки істотно впливає на добробут населення та має вплив на динаміку демографічних процесів. Надмірно стрімке зростання чисельності населення здатне збільшити бідність, призвести до зниження якості життя населення, одночасно провокуючи демографічну міграцію. Недооцінка впливу демографічних змін на динаміку соціально-економічного розвитку викликає дисбаланс в розвитку регіонів, держави в цілому..

Деякі практики, вчені свідчать - взаємозв'язок між чисельністю населення та темпами соціально-економічного розвитку далеко не однозначний. Ще у 16-17 століттях Ж. Боден та Т. Мальтус досліджували проблеми впливу чисельності населення на темпи економічного